

La tradició és una **creació continuada**

El filòsof Josep Ferrer Mora ens dóna una lliçó sobre el caràcter viu de la tradició: no sols el futur depèn del passat sinó també, tot i semblar contradictori, el passat del futur:

Els homes arrelats en el passat són els qui, en decidir-se per una innovació, modifiquen no sols el futur sinó el passat mateix. (...) En afegir paraules noves a la frase iniciada es produeix una alteració l'omple de significacions insospitades. (...) La frase s'altera, no sols per les novetats de les paraules següents, sinó per la que la nova expressió introdueix en l'expressió antiga. Una vida humana així edificada canvia sense treva; tant el seu futur com el seu passat.

Així és com jo he viscut, des de la teoria, la recuperació de la festa de la Fia-faia de Bagà i Sant Julià de Cerdanyola. Com una descoberta successiva d'un passat i alhora com una significativa recreació del seu futur.

Una festa pirinenca: vet aquí un topònim d'origen culte però fonament popular. *Pyr*, en grec, vol dir foc, pira, una paraula que inspira la llegenda de la formació orogràfica de la serralada per Hèrcules, cremant el cos mort de Pyrene en una pira immensa, damunt d'un mausoleu de roques. Una festa, doncs, ritual, fonamentada en el mite, i eminentment foguera.

J.G. Frazer, un clàssic referent declarat o dissimulat de molts antropòlegs, estudia, a *The Golden Bough* (1890), les festes ígnies arreu d'Europa. Distingeix els focs de purificació i els focs de

festa, i d'entre aquests, els focs solsticials. "No pot ser un mer accident que les dues festes més importants i més extensament difoses coincideixin amb els dos solsticis", diu. El model evident, esclar, és el del solstici d'estiu, la Nit de Sant Joan. Ja que el foc del solstici d'hivern és sobretot el foc a la llar, a l'entorn del ritu ancestral del tió, que és el foc nou. Aquestes dues festes solsticials parteixen el calendari solar: el Sol Nou, el Naixement o Nadal del Sol, a l'hivern; i el Sol Ple, la plenitud solar, a l'estiu. Pel que fa a les "processons i curses de torxes i de falles", Frazer suggereix que "la pràctica de caminar o córrer amb atxes enceses pel camp és un mitjà de difondre arreu la influència cordial de la llum solar, de la qual les flames fluctuants són una feble imitació".

Quan deixem el marcteòric, que requeriria un desenvolupament més extens, per referir-nos, més concretament, a la festa de la Fia-faia, el primer que un necessita expressar és un sentiment cor-prenedor. ¿Qui no se sorprendria que en un racó del món com són aquestes valls berguedanes, i en un racó del temps com és la nit més llarga de l'any, sense que persona ni document conservin la memòria de quan va començar, se celebri un ritu festiu tan impressionant com és l'encesa i la baixada de falles a Bagà i Sant Julià de Cerdanyola. Un ritu tan primitiu –de quants mil·lennis podríem parlar?–, i alhora tan viu, que demostra que la tradició és una transmissió creadora del passat al futur.

Doncs, per a mi encara és més impactant, pel fet d'haver par-

Peu de foto: "Aplega de fallaires davant la parroquial de Bagà per pujar a encendre el fon a la muntanya del Siti". AUTOR: LUIGI

ticipat en la redescoberta d'allò que tots els baganencs intuïen, perquè des de sempre ho havien rebut, celebrat i viscut. Recordo molt bé les Jornades de la Fia-faia organitzades per l'Associació Medieval de Bagà el novembre del 2001, en què, no sols els baganencs sinó tots -ja que es tractava d'una festa patrimonial de la Humanitat, per més que no tothom n'era gaire conscient-, ens jugàvem no sols el seu futur

sinó també el seu passat. L'altre impacte va ser assistir a la baixada de faies i la gresca a la plaça, la Nit de Nadal del 2004, i el tast comunitari de la coca amb allioli de codony! I últimament, les aportacions que vaig fer recentment com a membre del Consell de Cultura Popular en vista a la declaració de la festa de la Fia-faia de Bagà i de Sant Julià de Cerdanyola com a Festa Patrimonial d'Interès Nacional.

La reflexió de Ferrater Mora, doncs, val per a la festa: Els pobles arrelats en el passat són els qui, en decidir-se per una innovació, modifiquen no sols el futur sinó el passat mateix. En afegir expressions noves a la frase iniciada es produeix una alteració que l'omple de significacions insospitades. Una festa tradicional així edificada canvia tant el seu futur com el seu passat.

Per això, aquest breu article que

en Xavier Pedrals m'ha proposat d'escriure no ha estat per a mi un encàrrec, sinó com una oportunitat. I com un compromís a pujar altra vegada la Nit de Nadal vinent a la vostra festa.

Joan Soler i Amigó

Premi Nacional de Cultura Popular 2006

DOSSIER

JORDI PLANES

Del mite a la tradició

Algunes reflexions

La tasca que em proposo és un camí poc agraït que molt probablement no mena enlloc, però que tanmateix enceto com una aventura intel·lectual aliena al meu ofici d'historiador. Esbrinar com una realitat antiga, com és ara la Fia-faia –encara ben viva a Bagà i a Sant Julià de Cerdanyola, de tota evidència en aquestes pàgines-, passa de mica en mica del mite i del símbol inicials a la tradició actual sense cap prova documental de cap mena és francament impossible. Tanmateix, reflexionar públicament sobre aquest tema i conjecturar algunes pistes indicatives, pot ajudar-nos, penso, a comprendre millor la realitat actual de la nostra tradició i a situar-la en l'espai i en el temps.

No faré el viatge sol, sinó que, per començar-lo, m'encomanaré a la companyia de Mircea Eliade (1907-1986), estudiós romanès especialista internacionalment reconegut en mitologia i història de les religions, autor d'una vasta bibliografia en què destaquen els títols “El sagrat i el profà” i “El mite de l'etern retorn”, de gran ajuda per aquestes reflexions. I hauré de fer una llarga citació del mestre per tal de situar mi-

llor l'origen de fets que, com la Fia-faia, formen part de l'esfera del sagrat (d'allò sagrat, a falta d'article neutre en català).

Escriu Eliade en el primer capítol del primer llibre esmentat, “L'espai sagrat i la sacralització del món”, aquestes ratlles que ens han de permetre, doncs, de situar la nostra Fia-faia en la societat dels seus presumibles orígens: “Podria dir-se que la història de les religions, de les més primitives a les més elaborades, està constituïda per una acumulació de hierofanies (manifestacions d'alguna cosa sagrada). De la hierofania més elemental (per

Foc i Creu, durant la baixada de Sant Julià de Cerdanyola.

AUTOR: XAVIER ROCA PEDROLA

exemple, de la manifestació del sagrat en un objecte qualsevol, una pedra o un arbre) fins a la hierofania suprema que és, per a un cristià, l'encarnació de Déu en Jesucrist, no hi ha solució de continuïtat. Es tracta sempre del mateix acte misteriós: la manifestació d'una cosa *completament diferent*, d'una realitat que no pertany al nostre món (...) *natural, profà*. (...) L'occidental modern experimenta un cert malestar davant

de certes formes de manifestació del sagrat: li costa acceptar que, per a determinats éssers humans, el sagrat pugui manifestar-se en les pedres o en els arbres. Ja que, com veurem de seguida, no es tracta de la veneració d'una pedra o d'un arbre *per si mateixos*. La pedra sagrada, l'arbre sagrat no són adorats com a tals, ho són precisament pel fet de ser *hierofanies*, pel fet de mostrar una cosa que ja no és ni pedra ni arbre, sinó *el sagrat*. (...) L'home de les societats arcaïques té tendència a viure al més possible en el sagrat o en la intimitat dels objectes sagrats. Aquesta tendència és comprensible: per als *primitius* com per als homes de totes les societats, el *sagrat* equival a la *potència* i, en definitiva, a la *realitat* per excel·lència”. Fi de citació, una citació tècnica i molt erudita, com correspon a la reputació del seu autor.

És, doncs, dins d'aquestes coordenades socials, en què allò sagrat és sentit com a més real que no pas les realitats profanes, que situarem l'origen de la nostra tradició actual, la nostra Fia-faia. I, més precisament, com a representació del mite de l'etern retorn, estudiat també magistralment per Mircea